

Юрій Жидик

УДК 902.03 (477.83)

НОВІ АРТЕФАКТИ ДАВНЬОЇ ІСТОРІЇ КАРПАТ ІЗ с. ЛАВОЧНЕ СКОЛІВСЬКОГО РАЙОНУ

Наведено речовий археологічний матеріал, який упродовж останніх років виявлено біля с. Лавочне Сколівського району.

Вивчення карпатської проблематики в українській археології завжди залишалось дещо остронь відносно інших проблем, про що свідчить незначна кількість наукової літератури з цього приводу, особливо монографічної¹. Археологічні дослідження, зокрема у Львівській області, які велися у 70-80-х роках ХХ ст. Карпатською архітектурно-археологічною експедицією у Тустані, Бубнищі, Розгірчі, Підкамені, а також у 1992 р. українсько-польською археологічною експедицією у верхів'ях Дністра, зосереджувались на вивченні оборонних споруд та ліній укріплень, а також слов'янських городищ і стосувалися лише північних схилів Карпат, частково Підгір'я. Тоді як центральне гірське пасмо Карпат випадало із поля зору дослідників і є досі маловивченим, незважаючи на те, що саме ця частина гір була територіальною складовою міграційних процесів, економічних та культурних зв'язків Східної Європи з Подунав'ям у різні епохи, а тому потребує детального археологічного вивчення.

У контексті сказаного цікавими є артефакти, виявлені у жовтні 2000 р. автором з участю А. Гощицького в урочищі Хітар, яке розташоване за 3 км на захід від с. Лавочне Сколівського р-ну Львівської обл. Тут у сідловині хребта (висота над рівнем моря - 1087 м) в розмиві дороги випадково знайдено кремій (рис. 3, 7), а також в радіусі 3 м два уламки кераміки (рис. 3, 2,3). У березні 2001 р. там же, на узбіччі дороги та дещо вище по схилу було виявлено ще кілька знахідок (рис. 3, 1, 4, 5, 6, 8). Біля північного і південного підніжжя гори беруть початок два потоки, що робить це місце придатним для проживання людини.

¹ Тимошук Б. Давньоруська Буковина. - К., 1982; Рожко М. Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат. Археологія та антропологія. - Львів, 1999.

² Див.: Рожко М. Давньоруська наскельна фортеця Тустань. - К., 1996.

³ Грибович Р., Гупало В., Мацкевий Л. та ін. Роботи українсько-польської археологічної експедиції // Археологічні дослідження на Львівщині у 1995 році. - Львів, 1996. - С. 13-16.

⁴ Балагурі Е., Пеняк С. Закарпаття - земля слов'янська. - Ужгород, 1976. - С. 60.

Появу археологічного матеріалу на поверхні дороги слід розглядати як результат розмивання культурного шару. Не виключено, що місце розмиву, звідки походять дані артефакти, знаходиться вище по схилу.

Загальна кількість знахідок становить вісім одиниць. З них п'ять - уламки керамічного посуду, два фрагменти кременя невеликих розмірів і один металевий предмет. За фактурою тіста і способом виготовлення серед кераміки можна виділити три типи.

До першого типу треба зачислити два уламки ліпного посуду, розмірами 5,8x7,8x0,9 см (рис. 3.1) та 2,9x2,7x0,7 см (рис. 3, 4), які, можливо, були частинами однієї і тієї ж посудини. За більшим фрагментом можна визначити, що це була миска. Такі ліпні миски побутували у ранніх слов'ян, а також за часів Русі.*

До другого типу відносяться два фрагменти керамічного посуду розмірами 4,4x3,1x0,5 см (рис. 3, 2) та 1,6x1,0x0,4 см (рис.3, 5), що виготовлений із застосуванням гончарного круга. Більший фрагмент є вінцем, очевидно, горщика, в якого наявний внутрішній манжет для покриття. Ця ознака дозволяє датувати керамічні уламки кінцем XII - початком XIII ст.

Третій тип представлений невеликим фрагментом, розміром 2,7x2,6x0,8 см (рис. 3, 3). Фактура тіста є досить ущільненою і датується приблизно XIV ст.

Важко відповісти на питання стосовно датування металевої знахідки, яка має вигляд пластинки (3,0x1,8x0,15 см) із невеликим колоподібним виступом у центрі (рис. 3, 6).

Конкретному датуванню, а також функціональній ідентифікації не підлягають і два крем'яні фрагменти (2,2x1,9x0,7 та 1,1x1,9x0,6 см) (рис. 3, 7,8). Проте варто відзначити на них патини та сліди ретуші. Один із них є, можливо, частиною зламаного знаряддя (рис. 3, 7). Датування у більш широких хронологічних рамках дає змогу визначити час їх використання добою неоліту - бронзи.

Розглянутий матеріал дає змогу констатувати присутність людини у верхів'ях рік Стрий та Опір у різні історичні епохи: гіпотетично у добу неоліту-бронзи, на початку нашої ери і часи Русі кінця XIII-XIV ст. Особливості кераміки дають підстави стверджувати приналежність її слов'янам. А наявність її високо у горах треба пояснювати розселенням, торгівлею або іншими процесами, пов'язаними з їх етнокультурною історією. Проте, саме місце розташування знахідок є певним чином віддаленим від відомих на сьогодні давніх шляхів через Карпати (рис. 2). Відстань до найближчого з них, зокрема, до Верецького перевалу

*Висловлюємо подяку за допомогу у датуванні кераміки доц. М.А. Филипчуку.

становить майже 10 км. Ця обставина наштовхує на думку про можливість існування невідомого відрізка шляху в цьому регіоні. Місце знахідок, ймовірно, можна пов'язати з перевалами, що розміщені навколо в радіусі 10 км і засвідчують порівняно легку прохідність території. З хребта, де були знайдені речі, спускається дорога до вже згадуваного Верецького перевалу, а також дорога, що веде до перевалу біля с. Тухолька. На відстані 2 км є невеликий перевал, який відкриває шлях на ще один хребет, що веде до Воловецького перевалу. Ще одна особливість та, що неподалік урочища беруть початки ріки Стрий та Опір. Якщо врахувати твердження про те, що переходи через гори здійснювалися перевалами та річковими долинами⁵, то вимальовуються сприятливі умови для виникнення на даній території транспортних і торговельних шляхів, що могли сполучати відомі шляхи Ворітського і Вишківського перевалів (рис. 2).

Цілком можливо, що знахідки з-під Лавочного носять випадкові і є результатом переходів через це сполучення. Проте, цікавою видається та особливість, що на невеликому відрізку дороги довжиною 30 м, були знайдені різночасові предмети, що вказує про тривале перебування тут людей.

Тривалий час у літературі було прийнято вважати незаселеним гірське пасамо Карпат, оскільки воно виступало природним кордоном Галицької землі з Угорщиною та Чехією⁶.

Археологічні дослідження спростували цю тезу⁷, але при цьому стверджено, що Карпати, особливо їх центральна частина, були не надто густозаселеними (рис. 2). Знахідки з-під Лавочного розташовуються на досить значній висоті (1087 м над рівнем моря) у порівнянні з іншими відомими пам'ятками Карпат і певною мірою є віддаленими від основної укріпленої лінії Карпат, що знаходиться дещо нижче (за М. Рожком). На подібній висоті виявлено лише одне городище оборонного типу - на горі Магурі Лімнянській (1027 м) поблизу с. Грозьова, статус якого визначається як прикордонний пункт. До проведення археологічних досліджень сказати щось конкретне про давнє заселення поблизу Лавочного досить важко. Проте знахідки підтверджують думку, висловлену К. Устияновичем, про перевагу проживання людей у горах не в річкових низинах, а на гірських підвищеннях і хребтах.⁸

⁵ Рожко М. Давньоруська наскельна фортеця Тустань. - С. 168.

⁶ Нариси з істрії Північної Буковини. - Київ, 1980. - С. 36.

⁷ Михальчишин І. Список пам'яток стародавньої історії Львівської області. - Львів, 1993. - С. 40-41; Рожко М. Давньоруська наскельна фортеця Тустань. - С. 183.

⁸ Устиянович К. Путь за Бескид: «Святослав'є і традиція о Святославі 1015 р. // Подорожі в Українські Карпати. - Львів, 1993. - С. 204.

Отже, артефакти з-під Лавочного доповнюють археологічну карту Карпат і своєю певною відмежованістю стверджують можливість проживання людей високо у горах. Знахідки є актуальними у вирішенні проблеми заселеності Карпатського регіону, зокрема, Верховинського вододільного хребта, а також проблеми розташування сітки давніх шляхів у цьому регіоні. Своєю віддаленістю від відомих головних шляхів вони стверджують існування додаткових транспортних сполучень, що їх з'єднували. Виявлені археологічні матеріали, безперечно, примушують вдатися до детальнішого археологічного вивчення їх місцезнаходження і в цілому Верховинського субрегіону Карпат з його давніми перевалами.

Yuriy Zhydyk

NEW ARTIFACTS OF ANSIENT HISTORI OF KARPATIENS
MOUNTAINS FROM VILLAGE LAVOTCHNE OF SCOLE AREA

In article is submitted a ware archaeological material, which was found near village Lavotchne of Scole area duving last years.

Key words: archaeological material, Lavotchne, Scole, Karpatiens mountains, new artifacts.

Стаття надійшла до редколегії 27.10.2001

Прийнята до друку 19.11.2001

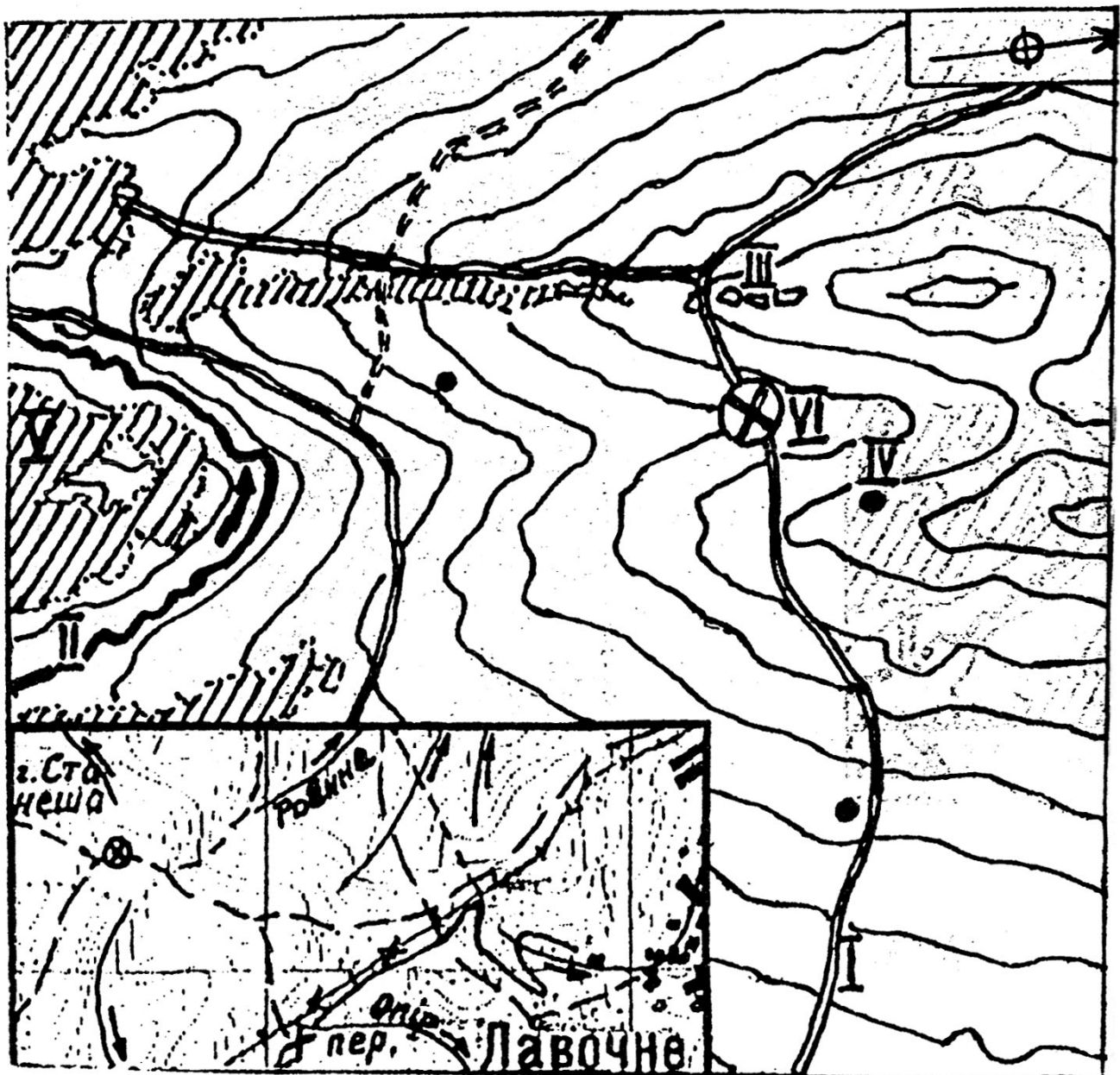


Рис. 1. Картоschema місця знахідок артефактів (з топографічною картою околиць Лавочного): 1 - дорога на Лавочне; 2 - потічок (притока р. Стрий); 3 - хребет; 4 - окремі дерева; 5 - ліс; 6 - місце знахідок.

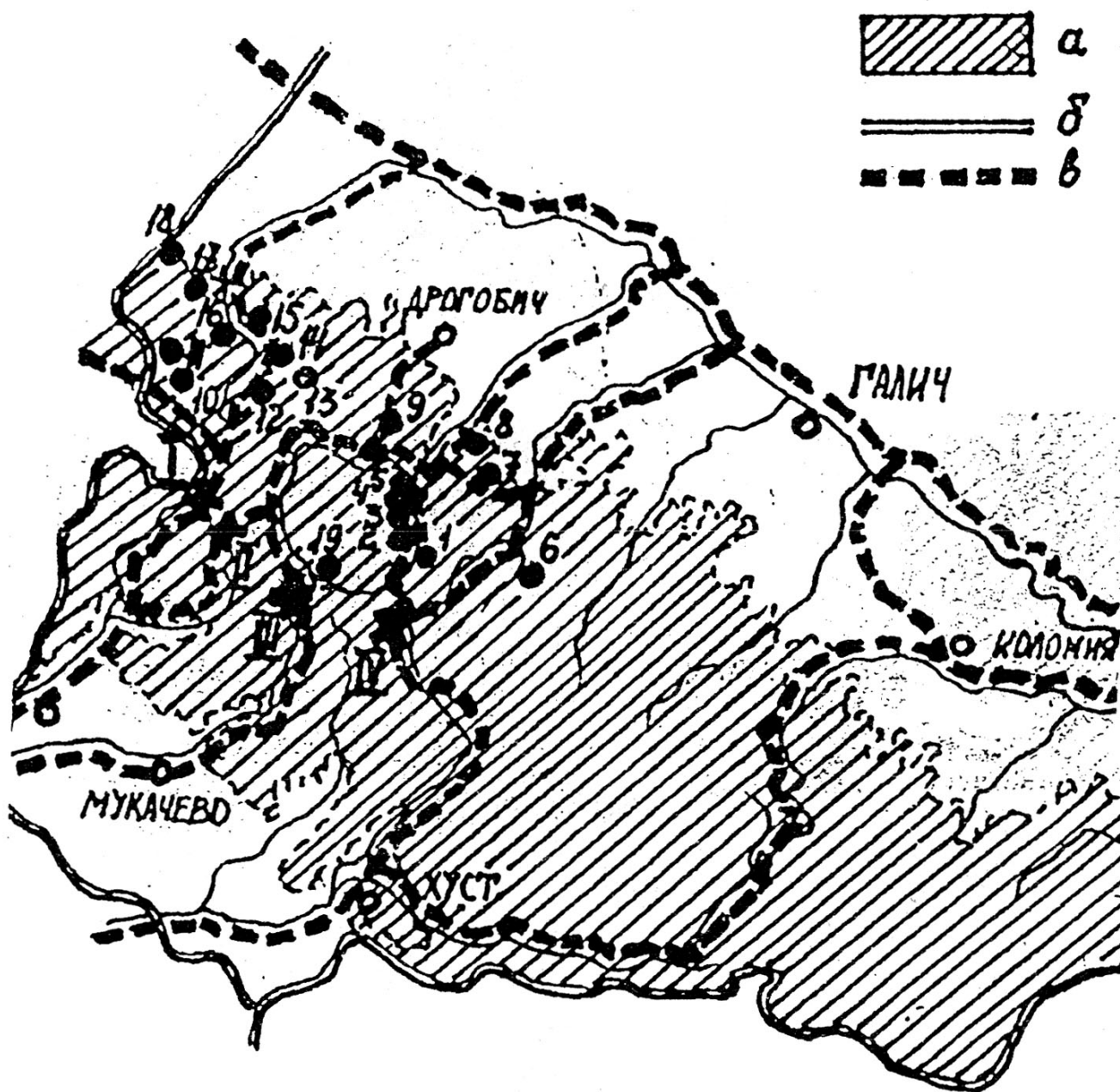


Рис. 2. Схематична карта Українських Карпат з городищами і оборонними укріпленнями IX-XIV ст., мережею шляхів та перевалів: а - Українські Карпати; б - державний кордон; в - сітка давніх шляхів. I - Ужоцький перевал, II - Руський Путь, III - Ворітський перевал, IV - Вишківський (Торунський) перевал. 1 - Тухля; 2 - Гребенів; 3 - Сколе; 4 - Дубина; 5 - Верхнє Синьовидне; 6 - Нижній Струтин; 7 - Бубнище; 8 - Розгірче; 9 - Урич; 10 - Турів; 11 - Грозьова; 12 - Розлуч; 13 - Тур'є; 14 - Стрілки; 15 - Тершів; 16 - Спас; 17 - Лаврів; 18 - Городисько; 19 - Лавочне.

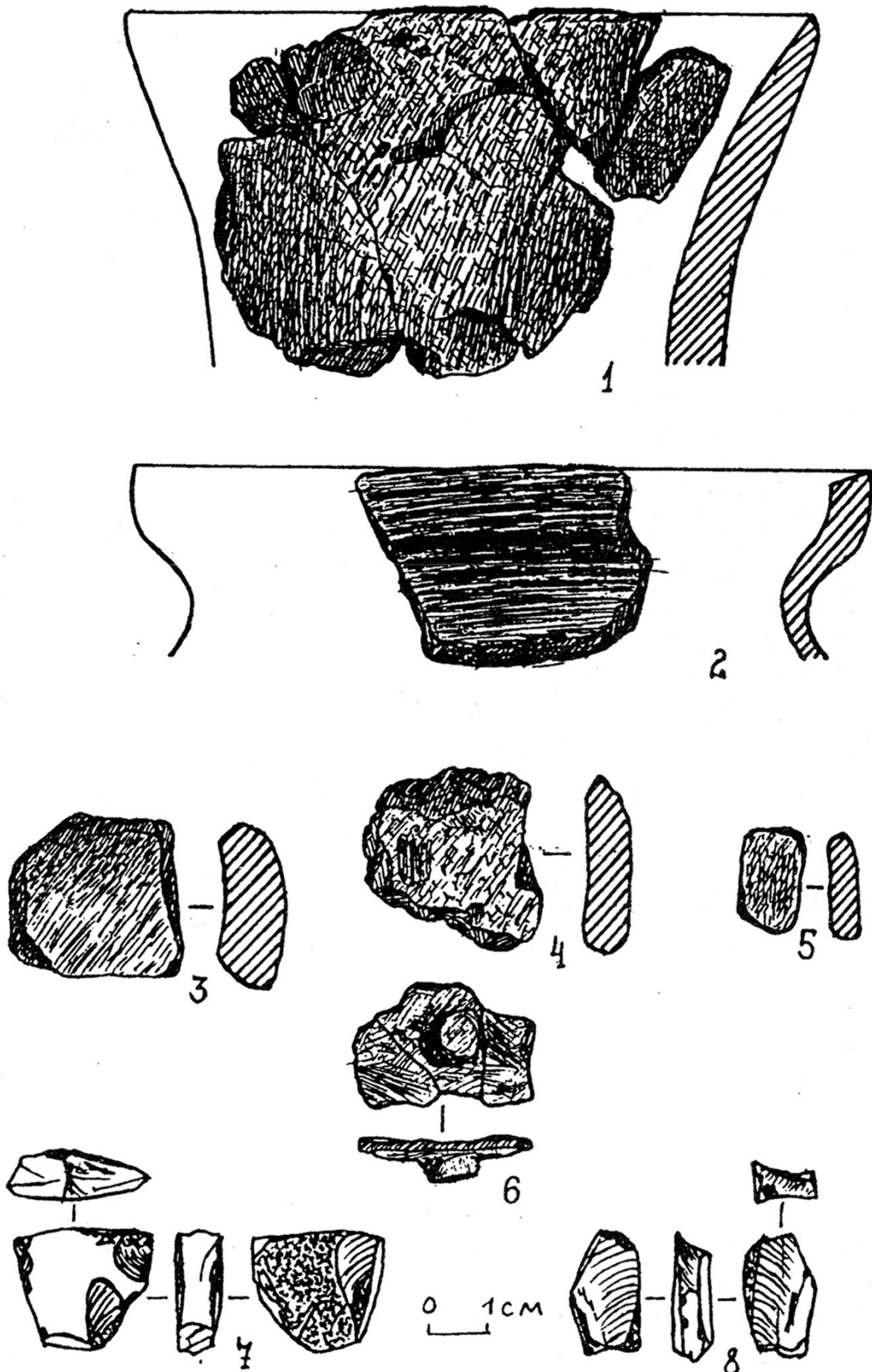


Рис. 3. Археологічні знахідки з урочища Хітар біля с. Лавочне: 1-5 фрагменти кераміки (1, 4 - ліпна; 2, 3, 5 - кружальна); 6 - металевий предмет; 7,8 - кремій.